

Institutet för framtidsstudier

Verktgslådan för en liberal-konservativ klimatomställning

Sammanfattning

Klimatpolitiken har länge fastnat i ideologiska låsningar. Men det finns goda skäl att ifrågasätta den uppdelningen. Även liberala och konservativa idétraditioner rymmer principer som inte bara kan motivera klimatåtgärder utan också förstärka deras legitimitet och genomförbarhet. Principer som individuell frihet, ansvar, rättvisa, förvaltarskap och försiktighet utgör en grund som kan användas för att formulera en klimatpolitik som både är ambitiös och ideologiskt konsekvent.

Bakgrund

Miljöfrågor har historiskt haft en stark koppling till konservativa värden som bevarande, försiktighet och långsiktigt ansvar. Den tidiga miljörörelsen betonade just vikten av att skydda det vi ärvt, värna naturen och ta ansvar för kommande generationer. Men i takt med att klimatfrågan växte till en global politisk utmaning kom den ofta att uppfattas som oförenlig med borgerliga ideal som individuell frihet, marknadsekonomi, valfrihet och nationell suveränitet.

Gröna och socialistiska rörelser tog tidigt initiativ i den internationella klimatpolitiken, som då kom att formuleras i termer av kollektivt ansvar, statlig styrning och livsstilsförändringar. Det förstärkte bilden av klimatåtgärder som ett vänsterprojekt och väckte misstro bland liberala och konservativa kretsar. Motståndet har sällan gällt klimatvetenskapen, utan risken att klimatpolitiken används för att driva en bredare vänsteragenda.

Den ideologiska låsningen är varken nödvändig eller konstruktiv. Klimatförändringar hotar värden som alla ideologier delar: rättvisa, stabilitet, säkerhet och framtidsansvar. För borgerliga aktörer handlar det om att utgå från egna ideal som frihet, ansvar och förvaltarskap för att forma en effektiv klimatpolitik. En borgerlig klimatpolitik kan bygga på samma principer som övriga politikområden, vilket gör den mer trovärdig och möjlig att driva. När ideologins moraliska krav tydliggörs blir klimatåtgärder både handlingskraftiga och förankrade i värderingar.

Denna policy brief visar hur borgerliga värderingar kan omsättas i konkret klimatpolitik. Här presenteras argument, utgångspunkter och en verkttyglåda av reformförslag. De är utformade för politiker, tjänstemän och opinionsbildare som söker lösningar som både är effektiva och förankrade i liberala och konservativa ideal.

Liberalismens utgångspunkter

Liberalismen utgår från individens frihet, rättigheter och ansvar. När utsläpp skadar andra människors liv, hälsa eller egendom utgör det en rättighetskränkning, vilket kan motivera åtgärder som beskattning, reglering och kompensation.

Frihet får inte ske på andras bekostnad. Att utsläppens kostnader bör bäras av den som orsakar dem, ses inte som ett intrång utan som ett skydd för andras rättigheter. Sådana ingrepp måste vara proportionerliga och rättssäkra.

Liberal rättvisa betonar processen framför utfallet. Beslut ska vara öppna och inkluderande. Samtidigt finns ett ansvar för den som skadar eller drar nytta av skadliga system bör bidra till lösningen.

Liberalismen stödjer samarbete och spelregler som skyddar rättigheter utan att tvinga fram kollektiva beteenden: exempelvis genom kompensation, grön skatteväxling eller internationella överenskommelser.

Konservatismens utgångspunkter

Konservatismen betonar bevarande, försiktighet, kontinuitet och respekt för traditioner. I klimatfrågan innebär det ett ansvar att skydda fungerande ekosystem och samhällsstrukturer för framtida generationers skull.

Förändring kan accepteras men gradvis, med lokal förankring och stabila spelregler. Förvalterskap, inte omvälvning, är utgångspunkten.

Konservatismen betonar också ansvar kopplat till roller i samhället. Beslutsfattare och företag har ett särskilt ansvar att agera inom ramen för förtroende och legitima förväntningar.

Klimatpolitik kan därför motiveras utifrån värden som säkerhet, välbefinnande och folkhälsa. De bör kombineras med lokala lösningar, incitament och kompensation. Ansvar, suveränitet och patriotism behöver inte utesluta internationellt samarbete.

En gemensam grund

Liberalism och konservatism erbjuder olika, men förenliga principer för klimatpolitik. Båda erkänner individens ansvar, försvarar rättvisa processer och betonar vikten av stabila institutioner och kompensation för skador.

Liberalismen ger ett tydligt rättighetsperspektiv: utsläpp ska inte ske på andras bekostnad. Konservatismen lyfter fram långsiktigt ansvar och behovet av att skydda det gemensamma arvet.

Tillsammans möjliggör dessa idéer en klimatpolitik som kombinerar frihet med ansvar, marknad med moral, och där åtgärder kan bli både handlingskraftiga och värderingsförankrade.

En liberal-konservativ verktöglåda för klimatpolitik

Växthusgasskatt med grön skatteväxling

För att prissätta klimatpåverkan rättvist och effektivt bör en bred växthusgasskatt införas som omfattar även metan och lustgas. Sektorsvisa undantag bör avvecklas gradvis. Intäkterna används till grön skatteväxling: sänk skatten på arbete i takt med att utsläpp beskattas. Det förenar liberalismens princip om att frihet inte får ske på andras bekostnad, med konservatismens betoning på stabilitet och gradvisa förändringar. Klimatpolitiken kan därmed bygga på marknadskorrigeringar snarare än på tvång.

Eftersom dagens beskattning endast täcker hälften av utsläppen och riskerar att slå oproportionerligt mot låginkomsttagare, behövs undantag för klimatvänlig teknik samt kompensation till hushåll och företag. Internationell samordning, exempelvis via EU:s gränsjusteringsmekanism (CBAM), minskar risken för koldioxidläckage och stärker legitimitet.

Stegvisa förbud och förenklade regler

Ge signaler till marknaden genom datumstyrda förbud mot fossila bränslen, förenklade regler för förnybar energi förenklas och avveckla fossila subventioner. Konservatismen värnar gradvisa förändringar, därför är tydliga och stegvisa förbud att föredra framför tvära omställningar. Liberalismen betonar att staten har ett legitimt mandat att förhindra rättighetskränkningar, men bör undvika att detaljstyra genomförandet.

För att säkra social acceptans bör förbud kombineras med kompensation till drabbade grupper och kommuner. Incitament i form av bygdepengar kan stärka lokal förankring och förebygga målkonflikter mellan nationell politik och kommunalt självstyre. Tvärpolitisk förankring skapar långsiktiga spelregler som efterfrågas av både näringsliv och medborgare.

Kompensation och frivilliga incitament

Använd ekonomiska incitament mer systematiskt, exempelvis klimatbonusar, frivilliga utköp och retroaktiv ersättning. Det följer den liberala synen: den som påverkas negativt av andras utsläpp, eller av politiska åtgärder, bör ersättas. Konservatismen värnar om stabilitet och erkänner behovet av att skydda livsformer och positioner som vuxit fram över tid.

Kompensationen bör utformas för att undvika ineffektiv och onödiga kostnader. Bonusar riktas till rätt målgrupper, stöd bör kopplas till tydliga villkor, och strategiska utköp användas där de främjar omställningen

Resurshushållning genom ägande och gemenskap

Där det är lämpligt kan privatiseringar bidra till ökad effektivitet och ansvarstagande, särskilt när de kombineras med principer för lokalt självstyre. Det är i linje med liberalismens betoning på individens ansvar och äganderätt, samt konservatismens stöd för närhetsprincipen, småskalighet och långsiktig förvaltning.

Lokalt ägarskap kan förstärka engagemanget för gemensamma resurser. Nobelpristagaren Elinor Ostroms principer för styrning av allmänningar kan ge vägledning, särskilt i sammanhang där staten inte är den mest effektiva aktören. Tydliga regelverk, transparenskrav och certifiering ger legitimitet och effektivitet, men det behövs uppföljning för att säkerställa klimatnytta och rättvisa.

Klimatanpassning som lokal och marknadsdriven lösning

Satsa på åtgärder som både anpassar samhället till klimatförändringar och minskar utsläpp, till exempel energieffektiva byggnader, grön stadsplanering, kolbindande jordbruk och robust infrastruktur. Sådana åtgärder ger direkt nytta lokalt: de sänker kostnader, stärker motståndskraft och bidrar till klimatmålen.

Liberala värden som frivillighet, egenintresse och marknadsincitament, samt konservativa som ansvarstagande, gemenskap och gradvisa reformer, ökar både åtgärdernas genomslag och deras legitimitet. Samtidigt minskar risken för kollektiva handlingsproblem, där alla väntar på att andra ska agera.

Referens

Torpman, O. (2025) “En grön höger? En etisk analys av liberalismen, konservatismen och klimatfrågan” Stockholm, Timbro

För mer information

- ∉ Forskningsprojektet **Konservativ klimaträttvisa för en hållbar omställning**
<https://www.iffs.se/forskning/forskningsprojekt/konservativ-klimatrattvisa-for-en-hallbar-omstallning/>
- ∉ Olle Torpman, Projektledare Institutet för framtidsstudier. Email:
olle.torpman@iffs.se